

Folldal Bygdetun

Arbeidet med Folldal Bygdetun begynte allerede i 1949. Et kommunalt oppnevnt styre sikret seg flere hus, men hadde store problem med å finne fram til

ei tilfredsstillende tomt. Arbeidet stilnet derfor av og noe museum ble det ikke, og ei østerdalsstue med barfrø fra Grimsbu-Holen ble ødelagt.

Men i 1975 kunne Folldal kommune sikre seg et fullt utbygd bygdetun, nemlig Uppigard Streitlien, og det er dette som er hovedanlegget til Folldal Bygdetun i dag.

Uppigard Streitlien slik T. Segelcke og A. Raabe bygde opp anlegget.

Uppigard Streitlien ligger ovafor Streitligardene, med avkjøring fra RV 27 og strålende utsikt mot Rondane og nedover Folldal. Stedet er skapt av Anton Raabe (1889-1959) og Tore Segelcke (1901-1979) og det var ikke noe tilfeldig sted som ble valgt til tomt. Dette var korntrøa til Streitligardene. Den måtte være solvendt, dessuten var det tilgang til vatn fra bekken, ledet fram til trøa i vassveit. Like ved ligger også smia til Streitligardene. Anlegget var bygd opp fra 1942 til 1957 og besto av 8 hus da Folldal kommune kjøpte stedet av Tore Segelcke.

Anton Raabe var kirurg og legendarisk jeger, friluftsmann og samler, Tore Segelcke kjent skuespillerinne ved Nasjonalteateret fra 1935. Begge var sterkt interesserte i norsk natur og kultur. Sammen bygde de opp flere private samlinger, Bjørnsgard ved Bogstadvatnet og Huldrehaugen i Bykle. Hus og innbo fra dalene på Østlandet ble på den måten sikret for ettertida.

Flere avdelinger

Uppigard Streitlien ble innkjøpt av Folldal Kommune og museet etablert i 1975, og åpnet for publikum 1980. En god del reparasjonsarbeid måtte utføres og det var gunstig at Per H. Støen, sjøl en dyktig handverker, ledet museumsarbeidet, han visste å sette krav til arbeidet. Etterhvert har museumsarbeidet blitt utvidet med flere avdelinger. I tillegg til Uppigard Streitlien er det Ryengskolen, Saga i Mellombekken, diktarstua til Ivar Mortensson Egnund på Egg, arbeiderleilighet på Folldal Verk og kornlåven i Borkhus. Denne ble sikret for Folldal Bygdetun i første museumsforsøk i 50-åra. Borkhus lig-

*Tore Segelcke (i midten) og Anton Raabe (t.h.)
sammen med Ola Streitlien (33090).*

ger 800 moh., men her ble det altså dyrket korn, sjøl om det var usikkert, så en del måtte nok hentes fra nabobygdene i Oppdal og Gudbrandsdalen, i seinere tid har også kverna i Kvita kommet med, sammen utgjør dette et interessant miljø. I en periode satt også museet med flere hus og produksjonsanlegg på Folldal Verk, disse er nå overtatt av Stiftelsen Folldal Gruver, bortsett fra ei arbeiderleilighet. Det var derfor naturlig at betegnelsen ble Folldal Bygdetun.

Anton Raabe fikk tidlig tilknytning til Østerdalen, han dreiv jakt i Einundalen med tilholdssted på Stugguliseter. Han begynte oppbygginga av Uppigard Streitlien under krigen, med god innsats fra Jørgen Streitlien, Mikkel Streitlien, Oskar Korsvoll

med flere. Første huset var stabburet fra Hanestad og Kjølhaugstua, opprinnelig fra Kjølhaug i Alvdal, men brukt som seterstue, jaktstue i Einundalen.

Etterhvert kom det flere hus fra Østerdalen og Gudbrandsdalen, med Korsvoldstugu fra Dovre og Holsstugu fra Grimsbu som perlene. At samlinga er satt sammen av hus fra de to dalene illustrerer på en fin måte Folldals plass geografisk og kulturelt.

Holstugu

Holstugu (flyttet 1945) fra Framistugu Holen, Grimsbu, Folldal, fredet bygning, viser Folldals nære kontakt til Gudbrandsdalen. Den har akershusisk grunnplan, som også var vanlig i Østerdalen, men den er bygd i to etasjer. Loftet har inngang fra svala og utvendig trapp. Dette er en vanlig hustype i Gudbrandsdalen, mens Østerdalen ikke fikk toetasjes hus før langt innpå 1800-tallet. Holstugu forteller mye om sin egen historie. Huset er bygd i 1750-åra, på mønsåsen står ANO 1755 D 23 IUNIUS P. H., altså lagt på plass 23. juni 1755. På høgsetetavla står HPS IHD 1773; Haldo Pedersen og Ingrid Hågensdatter, mens faren Peder Haldosen var byggherre. Interiøret er ferdig og høgsetavla malt, kanskje også veggene, i 1773. Det viktigste av interiøret fulgte med under flytting.

Hus og innbo presenterer seg som et resultat av økende velstand, noe som skyldes bedre mulighet for omsetting av jord- og skogprodukter. Folldal Verk ble etablert i 1747 og det førte til stor etterspørsel etter tømmer og varer. Dette var råstoffer gardene i Grimsbu hadde. De beste handverkere som kunne skaffes ble hentet. Det var tømrere fra Gudbrandsdalen, sannsynligvis Lesja, innrednings-

snekkere fra Rendalen som var toneangivende på denne tida med den såkalte Rendalsskolen. Framskap og matskap er muligens laget av Gjermund Hansen Grøtting, mens Ole Olsen Utistu Unset kan ha laget hjørneskapet. I følge tradisjonen var smeden av dørlåsen fra Folldal. Døra inn til salen i andre er laget av Ola Jonsen Slåen. Hvem som har malt stua er ukjent, muligens var han fra sør i Østerdalen. Han har nok også malt de eldste skapa, som opprinnelig var laget for å være umalte, men rikt utstyrt med listverk.

Klebersteinspeisen er også av Gudbrandsdals-type.

Først på 1800 ble klåvåen ombygd og bakstua – soverommet – satt inntil. Dette var opprinnelig et eget ettroms hus med betydelig alder, malt i 1860-åra av Hedmarksmalerne Mikkel og Andreas. Etter flytting er malinga frisket opp av Olaf Simenstad, Folldal.

Korsvollstugu

Korsvoldstugu (flyttet 1948), er den eldste bygningen i tunet. Også her er datoen innskåret i mønsåsen: ANO 1628 RPT 1816 OGHS, altså bygd i 1628 og reparert i 1816. Huset er fra Dovre og var i svært dårlig forfatning da Raabe fikk tak i det. Det hadde sist fungert som eldhus og hadde en stor bakerovn, den er ikke flyttet med. Huset har sperretak, også det vitner om høy alder. Kjøkkenskapet ved døra fulgte med, det gjorde også peisen, deler av hemsens over langbordet er også original. Inngangspartiet med sval langs sida er laget etter ønske fra Raabe og inspirert av besøk på Maihaugen. Hjørnestolpene skal visstnok være fra Telemark.

Det ble noen stolper til overs, de ble brukt til å bygge skålen.

Kjølhaugstua og Ryenstua

Kjølhaugstua (1945), opprinnelig fra Alvdal, og Ryenstua, Folldal (1955) bygd 1763, representerer mer vanlige bolighus. Kjølhaugstua er påbygd i lengda, mens Ryenstua er ei tradisjonell østerdalsstue. Den er oppatt malt innvendig av Olaf Simenstad. Framskåpet framfor glaset er originalt, det samme gjelder to hjørneskåp, kjøkkenskåp og peis.

Maleriene av Anton Raabe og Tore Segelcke er malt av Ruth Krefting. Kista fra 1843, er muligens fra Telemark, den fungerte i 45 år som kostyme-kiste for Tore Segelcke i Nasjonalteateret. Museet har også noen kostymer.

Uppigard Streitlien var ei samling med hus valgt ut på grunn av alder, handverkskvaliteter på bygg og ikke minst interiør, nært knyttet til Raabe og Segelckes oppbygging og bruk av eiendommen.

Etter at samlingene hadde blitt et kommunalt museum, vokste det også fram et ønske og klart behov for å ta vare på og presentere hus som mer representerte et gjennomsnitt. Oppfatningen om at gamle hus skulle tas vare i sitt opprinnelige miljø var akseptert, men praksis viser jo ofte at det ikke er mulig. Etterhvert hadde en derfor ei samling hus som tilsammen kunne gi inntrykk av en Folldalsgard, men som hver for seg sto enslige og utsatt for å bli revet, og det opprinnelige miljøet var for lengst vesentlig endret.

Disse husa ble samlet og danner et lite tun, som fremdeles er under utvikling. Alderen på bolighuset fra Lonasetra er ukjent, men det var i bruk til 1950-åra, på museet innredet med utgangspunkt i 1930-åra.

Lonaseterstugu.

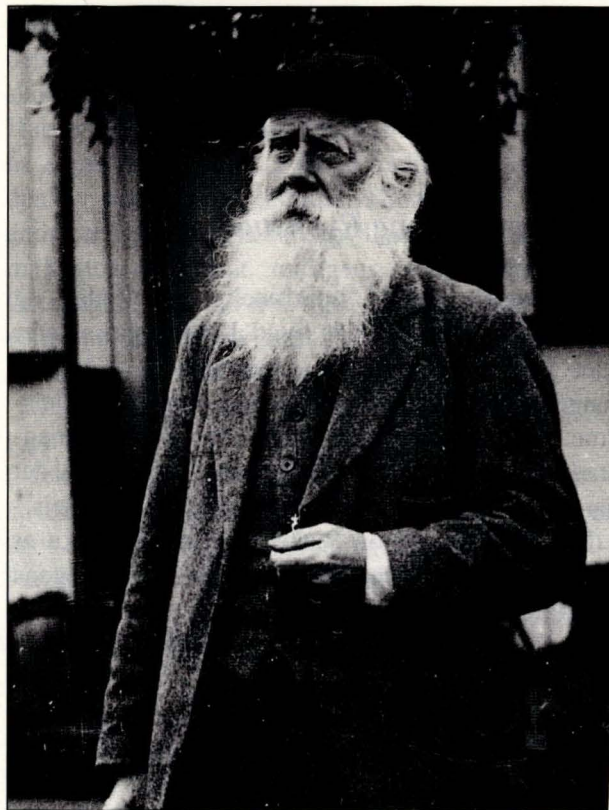
Av uthusa er det særlig ei løe som peker seg ut, den såkalte stavløa, med stående hjørnekonstruksjoner og halvkølvninger som vegger, tømret ramme i botn og raft og gavli i tømmer. Denne konstruksjonen blir i Nord-Norge kalt skjelterverk, særlig brukt på løer og lagerhus som skal være luftige. Svært få av denne typen er bevart.

Hus i Uppigard Streitlien:

- 1) Holstugu (1945) fra Grimsbu, Folldal
- 2) Korsvoldstugu (1948), Dovre
- 3) Kjølhaugstua (1945), Einundalen, opprinnelig fra Kjølhaug i Alvdal
- 4) Eldhus fra Bækken (1948) Folldal
- 5) Stabbur fra Hanestad (1944) Rendalen, med klokketårn gjenskapt fra Hjerkin Fjellstue.
- 6) Ryenstua, Folldal (1955)
- 7) Vedskåle
- 8) Loft fra Ryhaugen, Folldal (1957)
- 9) Kvernhus fra Ryhaugen, Folldal (1948), sto i Ryskarbekken.
- 10) Lonaseterstugu, 1993 Folldal
- 11) Løe, Dalåsen, Folldal
- 12) Løe, Dalåsen, Folldal
- 13) Stall, Dalåsen, Folldal
- 14) Smie, tilhører Streitligardene, bygd i stein, dette er eneste huset som er opprinnelig
- 15) WC og lager, ombygd gammel løe fra Kakkeldalen

Andre avdelinger:

- 17) Kornlåve i Borkhus og
- 18) Kvern i Kvita, utgjør et interessant miljø, ved Kvita var det også sagbruk
- 19) Diktarstua på Egg. Ivar Mortensson Egnund (1857-1934) tok over Einabu etter faren Morten Mortensson i 1873, men ble ikke særlig aktiv bonde. Han var utdannet prest, men var framfor alt åndsarbeider, dikter, gjendikter, agitator. Han var nær venn med Hulda og Arne Garborg. Han skaffet seg flere dikterstuer på eiendommen, på Egg hadde

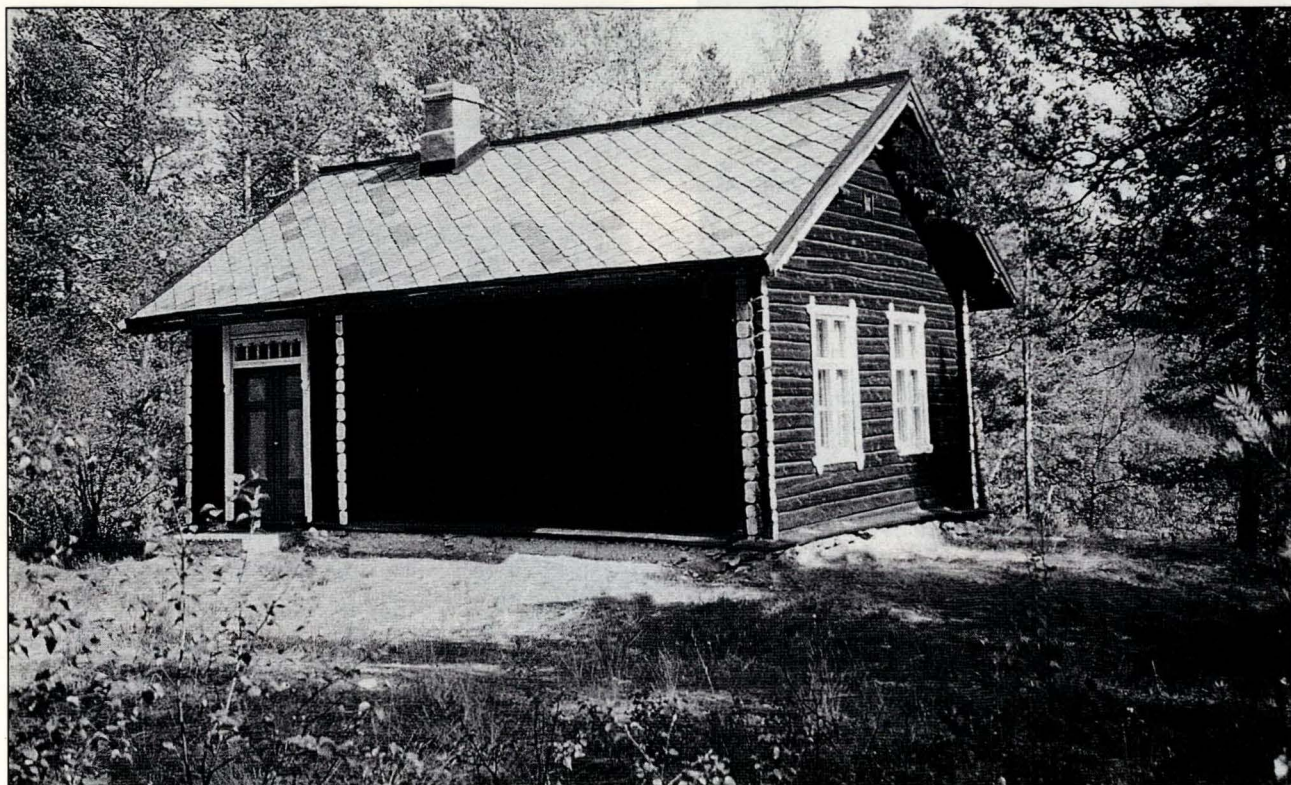

Ivar Mortensson Egnund, prest og dikter.

han oversikt over trafikk til og fra garden, men kunne likevel arbeide i tilbaketrunket konsentrasjon.

20) Ryeng skole. Dette var ei lita grendeskole, med skolestue, et enda mindre kjøkken og loft som skulle være lærerleilighet. Olav Aukrust var lærer her ei tid. Skolen var vedtatt bygd i 1893 og sannsynligvis tatt i bruk ca. 1898, og den ble nedlagt i 1948.

21-23) Smie, fjøs og tjurrukjell på Tangmoen, gave etter Johanna Follshaugmoen i 1988. Det ble

Ryeng skole i Nedre Folldal.

produsert mye tjurru i Folldal. Kjellen på Tangmoen er gravd ned i bakken, særlig i Atndalen er det bygd opp som en kjeller av stein.

24) Saga i Mellombekken, med overfallshjul kommer opprinnelig fra gruvene i Tron, Alvdal. Saga er den sist bevarte og kan drives, produserer takflis / spon

25) Arbeiderleilighet Folldal Verk. Folldal Bygdetun var tidlig inne i arbeidet med bevaring av Folldal Verk, men etter hvert ble arbeidet tatt over av Stiftelsen Folldal Gruver. I Hus 19 er en av lei-

lighetene satt istand slik de var i 1920-30 åra. Da Verket kom i gang igjen i 1904 var boligbehovet stort, Verket bygde brakker, som inneholdt familieleiligheter, og noen langbrakker, beregnet på ungkarer. Det er igjen ei langbrakke, mens familiebrakkene er inntakte. Det er skjedd en del bygningsmessige endringer, utgangspunktet var 4 leiligheter i hver etasje, ett rom og kjøkken, nå er det to leiligheter i hver etasje. Boligstandarden var etter forholda god, med elektrisk kraft og tilhørende hjelpemidler, vatn og vaskehus var det ute. Dessuten høre

Saga i Mellombekken.

det til et lite uthus oppe i skogen, der de hadde sau eller gris. Men det var ikke store plassen, og proble-

matisk for den som arbeidet på skift og skulle sove om dagen.